

Suomen luonnonsuojeluliitto
Pirkanmaan piiri ry
Juho Kytömäki

Lausunto 8.7.2018

Ylä-Satakunnan
ympäristöyhdistys ry
Arja Pihlaja

Etelä-Pohjanmaan Ely-keskus
kirjaamo.etela-pohjanmaa@ely-keskus.fi

Viite: Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004) sekä asetus vesienhoidon järjestämisestä (1040/2006)

Lausunto: Vaikuta vesiin – vesienhoidon keskeiset kysymykset ja työohjelma Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueella 2022-2027

Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry ja Ylä-Satakunnan ympäristöyhdistys ry kiittävät mahdollisuudesta antaa lausunto vuosien 2022-2027 vesienhoidon työohjelmasta ja keskeisistä kysymyksistä Kokemäenjoen- Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueella.

YLEISTÄ:

Kiitämme valmisteluaineistosta ja sitä selkeyttävästä selain- ja karttapohjaisesta materiaalista, mikä on havainnollista ja parantanut mahdollisuutta tarkastella aineistoja aluekohtaisesti. Julkaisussa on esitetty Pirkanmaan keskeiset vesienhoidon vesiensuojeluongelmat ja karttapohjainen tarkastelutapa mahdollistaa myös reittikohtaisen havaintojen tekemisen ja aluevertailun.

Vesien tilan arviointi perustuu nyt ja jatkossakin pääosin mallinnukseen, jota tarkkailutulokset jossain määrin täydentävät. Vesienhoidon toimenpiteiden vaikuttavuuden seuranta edellyttää riittävää veden tilan seurantaa toimenpiteiden ja rahoituksen suuntaamiseksi, minkä vuoksi seurantoja ei voida supistaa. Arvioimme, että tulevalla kaudella erityisesti biologisen tarkkailun osalta vesienhoidon tila ja tulokellisuus tarvitsevat lisäresurssointia, jotta kuormitusarviointi ja ekologisen tilan parantamiseksi tehtyjen toimenpiteiden tueksi saadaan tuotettua luotettavaa tietoa. Biologisten tarkkailuaineistojen hyödyntäminen mahdollistaa myös mallityökalujen parantamisen. Lisäksi tulisi hyödyntää kunnostushankkeissa saatua tietoa. Tietokantojen avoimuutta ja käytettävyyttä tulisi parantaa. Nyt niiden käytössä on ollut ongelmia.

Näkemyksemme mukaan vesien kuormituksen sietokyky tulee aina arvioida riittävän paikallisesti. Virtavesissä on kysymys paikallisista elinolosuhteista, kuten esimerkiksi erittäin uhanalaisten vaelluskalojen lisääntymisolosuhteista tai vaelluksesta syönnös- ja kutupaikkojen välillä. Paikallisesti haittaa niin ikään tuottavat sinilevä- ja limaleväesiintymät, veden nuhraantuminen ja pohjien liettyminen. Paikallisesti alkaa myös näkyä rehevöitymiskehitys ja kuormituksen sietokyvyn ylitys niin virtavesissä kuin järvilläkin. Isojen järvien lahdista etenevä rehevöityminen saavuttaa jossain vaiheessa selkä- ja syvännepisteet. Vesistöjen kuormituskyvyn arvioinnissa tulisikin käyttää samoja työkaluja, joiden käyttö ajankohtaistuu, kun kunnostustoimet tilan parantamiseksi tulevat tarpeellisiksi ja vesistön tai sen osan yksilölliset ominaisuudet huomioiden. Vesienhoidon tarkastelunäkökulman tulee olla valuma-aluealähtöistä, jossa osavaluma-alueet ovat myös ratkaisevassa merkityksessä. Olennaista on tunnistaa kuormituspaineeet ja kuormitusherkkyys ja vaikuttaa maankäyttöön.

Pintavesien vesienhoidossa tulevalla kaudella tulee edelleen ponnistella erityisesti eroosion vähentämiseksi maa- kuin metsätaloudessa ja turvetuotannossa. Kiintoaine- ja ravinnekuormituksesta pääosa on peräisin maataloudesta, haja-asutuksesta, metsätaloudesta ja turvetuotannosta. Eroosiota torjumalla voidaan osittain myös vaikuttaa ilmastonmuutoksen kuormitusta lisääviin ilmiöihin, joiden aiheuttama paine on lisääntynyt jo kuluvalle kaudella.

Eroosio on merkittävä maatalouden fosforikuormituksen aiheuttaja ja yksi maatalouden kansainvälisistä ympäristöindikaattoreista. Maatalouden ympäristötoimenpiteiden suuntaamiseksi peltojen eroosioriskin arviointi on tärkeää ja peltolohkot, ja jopa niiden osat, on kyettävä luokittelemaan eroosioriskin suhteen.

Metsätaloudessa eroosioriski tulee huomioida jo ennen metsätalouden toimenpiteiden aloittamista, sillä liikkeelle lähteneen kiintoaineksen ja siihen sitoutuneiden ravinteiden pysäyttäminen on vaikeaa ja haastavaa. Uusien karttasovellusten ja tekniikan käyttö riskien minimoiseksi tulee hyödyntää täysimääräisesti ja eroosion torjuntaan tulee panostaa ensijaisina toimenpiteinä niin maa- kuin metsätaloudessa ja luoda paremmin toteutuvaa toimintakulttuuria kaiken sen tiedon pohjalta, jota on olemassa.

Turvemaiden erityiskysymykset, niiden hydrologia ja geotekniset ominaisuudet ovat tällä hetkellä vilkkaan tutkimustoiminnan kohteena. Viimeaikaiset tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että ojituksen seurauksena kiihtynyt maatuneisuuden lisääntyminen lisää eroosioriskiä vanhoillakin turvemetsien ojitusalueilla. Uutta tutkimusta on valmistunut ja valmistumassa. Uusimmat tutkimustulokset tulee ottaa huomioon toimenpideohjelmia ja parhaita käytäntöjä laadittaessa.

Turvetuotanto on tunnistettu heikentäväksi osatekijäksi riskissä olevien vesistöjen suhteen. Turvetuotannon vesiensuojelun tehostaminen on edelleen tarpeen ja asiakirjassa esiintunut ongelma luonnontilaisten pintavalutuskenttien puutteesta on tosiasia, joka heikentää veden puhdistuksen tuloksia. Pintavalutuskenttien rakentaminen huonosti tehtävään soveltuvalla ojitetulle alueelle aiheuttaa jo rakentamisvaiheessa kuormituspiikin. Kentän mahdollinen korjaustarve ja odotettavissa oleva huonompi puhdistusteho aiheuttavat pitkäaikaista ja ennakoimatonta kuormitusta. Korvaavat rakenteet eivät pysty samaan tehoon kuin ympärivuotisesti pumppauksella luonnonsuolle rakennettu kenttä. Toimivien pintavalutuskenttien rakentamisen mahdollisuus on siten olennaisen tärkeä sijainninhajauskeino.

Ympäristöluovallisen toiminnan luvituksen seuranta mahdollisessa ympäristöhallinnon uudistuksessa näyttää ongelmalliselta. Turvetuotannon osalta on selkeää näyttöä siitä, että turpeenottoalueilla ei päästä tehostamispyrkimyksistä huolimatta ympäristöluvassa ennakoituihin reduktioihin eivätkä kuormitushuiput tai eristysojituksen aiheuttama kuormitus tule edelleenkaan huomioiduksi. Tämän havainnon seurauksena vesistökuormituksen korkeammalle määrälle ei voida antaa hyväksyntää vielä uudistettavaksi tulevissa tai uusissa luvissa. Tämänkaltaisen kehitys ei tue vesienhoitoa eikä voi olla vesienhoidon toimenpideohjelmien tavoitteiden mukaista. On otettava huomioon, että turpeenottoalueen kuormitus on erittäin pitkäaikaista ja useita vuosikymmeniä kestävä ja jo itsessään kumuloituvaa ja vaikutusten voidaan olettaa edelleen kertautuvan ilmastonmuutoksen vuoksi. Minkään vesimuodostelman turvetuotantokuormituksen ei tule sallia kestävä usean sukupolven yli ja kunnostusvelan siirtyvän myös yli sukupolvien.

Ympäristöluovalliselle toiminnalle haettujen lupahakemusten tulee olla asetuksen mukaisia ja riittävällä asiantuntemuksella laadittuja ja toteuttamiskelpoisia ja ne tulee arvioida huolellisesti myös yleisen edun näkökulmasta. Pirkanmaan alueella on edelleen tuotantoa, joka on Pirkanmaan ely-keskuksen hyväksymää, mutta vailla aluehallinnon ympäristölupaa. Varsinais-Suomen ely-keskus on suitsinut

alueellaan luvatonta turvetuotantoa. Ei riitä, että ympäristöluvallisessa toiminnassa luvutetaan kohteet, vaan käytössä tulee olla keinoja, joilla varmistetaan toiminnan laatu sellaisena, kun se on päätetty sallia. Toimenpideohjelmia tehtäessä tulee arvioida, millainen yleisen edun mukainen laadunvalvonta ja kenen toimesta suoritettuna toteutuu tulevina vuosina. Tämä koskee kaikkia toimialoja, joilla on vesiä kuormittavaa toimintaa.

Vesienhoidon toimenpideohjelmissa tulee käsitellä parhaat käytännöt eri toimialojen vesiensuojelun toteuttamiseksi ja tarkastella yhteisvaikutuksia. Kehittyvä teknologia tulee ottaa käyttöön toimien kohdentamiseksi. Suomessa tulee tavoitella vesien hyvää tilaa myös uudella kaudella. Käytännön toimeenpanossa erittäin suuri merkitys on neuvontaorganisaatioilla ja eri toimintojen yhteensovittamisella. Asiallisen tiedon välittäminen ja ohjaus ovat niitä keinoja, joilla voidaan vaikuttaa asenteisiin ja arvoihin ja lopulta käytännön toimiin. Toimenpiteiden vapaaehtoisuus ei ole tuottanut riittävän laajaa sitoutumista ja yksittäisten toimijoiden joukkoa parantamaan vesiensuojelun tasoa kuormituksen vähentämisen tarpeen jakautuessa useille eri toimijoille. Toimenpiteiden tehostamista on välttämätöntä parantaa normiohjauksella. Samalla tulee kehittää valtion ja eri etujärjestöjen kautta kanavoitua rahoitusta niin, että yksittäisen toimijan on helpompi ottaa vesiensuojelutoimien palveluja vastaan ja siirtyä valuma-aluekohtaiseen kunnostusrahoitukseen toimialakohtaisen kunnostuksen sijaan.

Yhdymme näkemykseen siitä, että kustannustehokkainta vesienhoitoa on vesien tilan heikkenemisen ennaltaehkäisy. Maa- ja metsätaloustoimien harkittu suunnittelu sekä ojitusten ja peruskuivatuksen tarveharkinta sekä turvetuotannon edellytysten ja toiminnan laadun tarkastelu ovat herkkien vesistöjen valuma-alueilla keskeisiä toimenpiteitä.

Oireelliset huolenaiheet, kuten sinilevä ja limaleväesiintymien kasvu, veden tummuminen ja nuhraantuminen jopa sellaisilla järvillä, joiden tila on arvioitu hyväksi tai erinomaiseksi, tulee huomioida ja löytää ratkaisuja, joilla vesien tilan heikentymisen vaara kyetään torjumaan.

Näkemyksemme mukaan kansalaisten muodostamissa yhdistyksissä ja kansalaisjärjestöissä on pitkään tehty vesiensuojelutyötä, joka on vaatinut sekä toimijuutta, sitoutumista että maksuhalukkuutta. Asiantuntijatuen ja rahoituksen varmistaminen mm. kunnostushankkeisiin ja valuma-aluelähtöiseen suunnitteluun on tärkeää. Sekä hyödynsaajien, haitan aiheuttajien että valtion ja kuntien tulisi osallistua kustannuksiin. Yhteistyötä kunnostushankkeiden, neuvontaorganisaatioiden ja toimialojen etujärjestöjen kanssa tulee kehittää ja löytää toimivia muotoja. Jos kunnostustoimet eivät etene tai niillä ei saavuteta selkeää hyötyä, myös maksuhalukkuus vähenee.

Haitanaiheuttajien tietoisuus ja oman toiminnan rooli kokonaiskuormituksen syntymisessä pitää tehdä ymmärrettävämmäksi ja konkreettiseksi. Niin pitkään kun kuormitustarkastelun näkökulmat ovat toimialakohtaisia ja tarkastelualueet laajoja, oman toiminnan merkitys kokonaisuudessa ja valuma-alueella hämärtyy. Suhteellinen prosenttiosuus ei kerro siitä, mitä ylipäättään on mahdollista tehdä ja millainen osuus kuormituksen vähenemisestä on mahdollista saavuttaa ja miten monille tahoille vesiensuojelutyö jakaantuu. Ymmärtämisen vaikeus on näkynyt merkittävästi haitanaiheuttajatahon maksuhalukkuuden puutteena ja ilmennyt haluna siirtää hyvän tilan tavoitteita tai jopa luopua niistä. Vesistötietoisuuden lisäämiseksi tarvitaan uudenlaisia konkreettisia näkökulmia ja toiminnallisia koulutuksen ja ohjauksen muotoja. Toiminnallinen ja konkreettinen koulutusmateriaali toimii todennäköisesti yhtä hyvin niin aikuisten kuin opiskelijoidenkin kanssa.

Viranomaistahoilla täytyy olla mahdollisuus käyttää aikaa ja resursseja hankkeiden aktivoimiseen, jatkuvuuden ylläpitämiseen, neuvontaan ja tuloksellisuuden arviointiin.

Suomen tulee pitää huolta arvokkaasta kansallisomaisuudestaan ja tehdä kaikki voitava vesien tilan parantamiseksi tai ylläpitämiseksi.

Vesienhoidon keskeiset kysymykset 2022-2027

Maatalouden toimenpiteet

Maatalouden hajakuormituksen vähentäminen on tärkeää kaikkialla. Maatalouden merkitys korostuu jopa metsäisillä järvisyillä ja se on edelleen myös sisävesien merkittävin kuormittaja. Maatalouden kuormituksen vähentämispyrkimysten avainhenkilöitä ovat yksittäiset tilanomistajat. Tiloilla suunnitellut muutokset ravinnekuormituksen vähentämiseksi, tuotantoteknologian tai kasvivalikoiman muuttamiseksi vaikuttavat tilojen talouteen. Maatalouden ympäristötuki ei ole onnistuneesti kohdentunut vesiensuojeluun. Ympäristötukien käytön pääpainopiste on ollut sopeuttaa tuotantoa ympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin ei niinkään sopeuttaa tuotantoa siihen, että ympäristössä ei tapahtuisi haitallisia muutoksia. Olennaista on auttaa viljelijää tunnistamaan menetelmiä, joilla ravinteet voidaan pitää pelloilla ja samalla tilan vesistökuormitusta voitaisiin parhaiten vähentää. Vesiensuojeluun korvamerkittyä ympäristötukea pitäisi kohdentaa sinne, missä vesistöt ovat lähellä ja missä eroosioriski on suuri. Tilakohtaisen tiedon lisäksi on syytä kehittää toimintatapoja, joilla varsinkin erillisrakenteita, kuten esimerkiksi ravinteita sitovia kosteikkoja, voidaan toteuttaa yhteisöllisesti ja osana kunnostushankkeita. Suojavyöhykkeillä edellytetty kolmen metrin leveys ei riitä ja niiden leveyttä tulee ehdottomasti kasvattaa. Erityisen ongelmakentän muodostavat uudisraivauksena syntyneet suopellot.

Maatalouden kuormituksen tehokkaampi hallinta on välttämätöntä. Lisäksi pitää tarkastella eri toimintojen, toimialueiden ja ilmastonmuutoksen toistensa vaikutuksia kumuloivaa painetta. Maatalouden toimintakulttuurin muutoksen tukemisessa olisi hyvä erityisesti selvittää vesiensuojelun keinot erilleen muusta tuotannollisesta toiminnasta. Sen ei tarvitse tarkoittaa, etteikö näillä toimilla olisi yhteisiä etuja saavutettavana. Joissain tapauksissa ohjaus tarvitsisi säädösten tukea.

Metsätalouden toimenpiteet

Metsätalouden kasvu aiheuttaa lisääntyvää kuormituspainetta Pirkanmaalla jo nykyisellä toimenpidekaudella tunnistetuilla tehostetun metsätalouden ja turvetuotannon vesienkäsitelyä edellyttävillä alueilla. Kiihtyvä ja kasvava metsätalous kiihdyttää puunkorjuuta ja yllyttää valitsemaan nopeita ja tehokkaita korjuumenetelmiä ja aiheuttaa varsin merkittävän riskin vesien tilan heikentymiselle metsätalousvaltaisilla valuma-alueilla. Metsätalouden kuormitus on lisäksi uusimpien tutkimusten mukaan selvästi merkittävämpää kuin aiemmin on otaksuttu, mikä antaa merkittävän syyn määrittää tehokkaita ja tehostettuja metsätalouden vesiensuojelun keinoja.

Metsänkasvun lisäystavoite aiheuttaa sekä kunnostusojitusten määrän kasvua että lannoituspainetta, mikä ennustaa lisääntyvää kuormitusta alapuolisiin vesistöihin. Metsätalouden eroosiohaittojen torjunta on ollut keskeisellä sijalla toimenpideohjelmassa jo kuluvalle kaudelle. Metsätaloudessa toteutuvien käytäntöjen ja toimintakulttuurin suhteen on paljon parannettavaa. Metsäalan neuvontaa harjoittavien yritysten, metsäkeskusten ja metsänhoitoyhdistysten toimintavastuu vesiensuojelun toimenpiteiden jalkauttamisessa on valtava. Merkityksellinen tieto ja vastuu vesiensuojelun kannalta oikeista toimenpiteistä tulee ulottaa aina yksittäiselle urakoitsijalle saakka. Oikean toimintakulttuurin noudattaminen vaatii myös valvontaa. Samoin kuin maataloudessa vesiensuojelun tehostamisen erillishankkeet pitäisi voida toteuttaa myös yhteisöllisesti ja osana kunnostushankkeita.

Toimenpideohjelmassa tulee käsitellä metsätalouden tehostetun vesiensuojelun käytännöt. Metsänhoitosuosituksen noudattaminen tai FSC- standardien täyttäminen ei sellaisenaan vastaa

tehostettua vesiensuojelua. Vesiensuojelun riskikohteet tulee vaatia selvittettäväksi. Peitteellisen metsänkasvattamisen riskikohteilla parantaa suojelun tasoa ja ojitusten haittojen ehkäisyä. Erillirakenteita tulee edelleen rakentaa ja kohdentaa ne tehokkaasti oikeille alueille. Ojitusta erityisesti turvekangasmailla tapahtuva voimakas metsätalouden kasvu vaatii parempaa vesiensuojelua, jotta metsätalous on kestäväällä pohjalla.

Puuston peitteellisuutta ylläpitävä jatkuva metsänkasvatus, avohakkuiden, ojitusmätästysten, kunnostusojituksen ja kantojen noston välttäminen vähentävät huomattavasti metsätalouden haitallisia vesistövaikutuksia. Korpinoitkojen rikkomattoman kasvipeitteen ja puustoisuuden säilyttäminen ylläpitää niiden toimimista ravinteiden ja kiintoaineksen pidättäjinä kangasmaiden ja vesistöjen välissä. Metsän erirakenteisena kasvattaminen ja muut peitteisyyttä ylläpitävät metsänkasvatuksen menetelmät, kuten kaksijaksoinen metsän alikasvoksen uudistaminen tai suojuspuuhakkuu, ylläpitävät myös muuta monimuotoisuutta paremmin kuin menetelmät, joissa tehdään avo- tai siemenpuuhakkuu ja maanmuokkaus. Kasvatusvaihtoehdot, jotka säilyttävät puuston peitteellisuutta ja haihdutusta, ehkäisevät pohjavesipinnan nousua, eivät edellytä kunnostusojitusta eivätkä voimakasta maanmuokkausta.

Vesiensuojelun riskikohteet, kuten vettä kangasmailta keräävät ja sitä vesistöihin johtavat korpinoitkot, pohjaveden tihkupinnat ja lähteiköt tulee selvittää. Korvissa, muilla uhanalaisilla suotyypeillä sekä määritellyissä vesiensuojelun riskikohteissa (mukaan lukien myös ojitetut kohteet), tulee harjoittaa puuston peitteellisuutta ylläpitävää metsänhoitoa. Tämä edistää myös korprien ja soistuneiden kankaiden luontotyyppien säilymistä. Korprien ja soistuneiden kankaiden vesitalouden ja kasvipeitteen säilyttämisellä tai hydrologian huomioivalla varovaisella ennallistamisella on myös monimuotoisuutta säilyttävä merkitys. Jos näillä kohteilla tehdään hakkuita, ne tulee tehdä lumipeitteen aikana maan ollessa kunnolla roudassa.

Vähiten maanpintaa paljastavat laikutus ja kääntömätästys, joka paljastaa maanpintaa noin kolmanneksen vähemmän kuin laikkumätästys. Ojitettujen turvemaiden avohakkuut ja maanmuokkaus aiheuttavat huomattavasti suuremman fosforikuormituksen lähteen kuin vastaavat toimenpiteet kangasmailla. Vesienhoidon toimenpiteitä kirjattaessa ojitusmätästys tulee rinnastaa ojitukseen. Ojitusmätästysalueilla vedet tulee johtaa vesistöihin pintavalutuksen kautta. Vesiensuojeluratkaisujen suunnittelussa tulee ottaa huomioon maalajin syöpymisherkyys, kaltevuus ja valuma-alueen koko ja vesistön luontoarvot.

Vesiensuojelurakenteiden, kuten pintavalutuskentän rakentaminen ennallistamalla voi aiheuttaa merkittävää typen, fosforin ja liuenneen humuksen huuhtoutumista. Lisäksi pintavalutuskentät eivät ole osoittautuneet tehokkaiksi pidättämään liuennutta humusta (DOC) ja siihen sitoutuneita orgaanisia ravinteita. Lopputuloksena voi sen vuoksi olla veteen liuenneen humuksen (DOC) ja liuenneiden orgaanisten ravinteiden kuormituksen lisääntyminen. Liuenneen humuksen aiheuttama kuormitus aiheuttaa merkittäviä haittoja alapuolisten vesistöjen ekologiassa ja on ravinteiden, kiintoainekuormituksen ja raudan ohella suure, jolle pitää asettaa raja-arvot.

Päättehakkuualoilta mitatut mittausjakson keskimääräiset kiintoaineksen huuhtoumat vaihtelevat todella paljon (0,5–400 kg/ha/v). Turvemaiden metsänuudistamisessa on suuremmat vesistökuormituksen riskit kuin kivennäismailla. Turvemaan pintakerroksen vettyminen hakkuun jälkeen lisää raudan, fosforin ja liukoisen humuksen (DOC) huuhtoutumista merkittävästi. Vesiensuojelun kannalta erityisen arvokkailla ja herkillä alueilla ei tule tehdä turvemaiden avohakkuuta, kunnostusojitusta eikä ojitusmätästystä. Turvemaiilla vesiliukoisen fosfaattifosforin huuhtoutuminen avohakkuun ja maanmuokkauksen jälkeen on usein suurempaa.

Hyvään toimintakulttuuriin kuuluu, että norojen, märkien painanteiden, vedenkulku-uomien, lähteiden ja tihkupintojen, kosteikkojen ja soiden yli ei tule ajaa koneilla. Märkien orgaanisten maiden maaperävauriot aiheuttavat metyylielohopean huuhtoutumista. Purojen ylitykset minimoidaan ja pakottavasta syystä ylitettäessä pengertä vahvistetaan maastovaurioiden välttämiseksi. Vesiensuojelun kannalta paras toimintajärjestys kunnostusohjelmahankkeissa on hakkuu, lannoitus ja viimeiseksi kunnostusohjelma. Kunnostusohjelmahankkeissa tulee tarkastella kunnostustehokkuutta ja luopua tarpeettomasta kunnostuksesta. Ohjelmien syvyyttä ja leveyttä tulee vähentää ja huolehtia, että toiminnassa ei tehdä tarpeettomia virheitä. Jäljellä olevia huonotuottoisia turvekankaita (suomaita) tulee siirtää suojeluun.

Hapan sadevesi liuottaa metalleja maaperän rikastumiskerroksesta. Rauta ja alumiini ovat ionimuodossa haitallisia kaloille ja pohjaeläimille vesistöissä. Niillä on myrkyllisiä vaikutuksia kalojen poikasiin ja ne mm. saostuvat kiduksiin. Veden happamuus lisää haittavaikutuksia. Lannoituksen vesiensuojelu toteutuu maaleivityksessä riittävän hyvin, jos käytössä on lannoittamaton kaista ja kaikkien vesistöjen ja pienvesien rannoille on jätetty riittävät suojavyöhykkeet. Turvemaiden tulee sallia vain sellaisten lannoitteiden käyttö, joiden sisältämä fosfori on hidasliukoissa muodossa. Vesistövaikutusten rajoittamiseksi vesistön valuma-alueen pinta-alasta ei ole syytä lannoittaa kerralla suurta osaa.

Vesistöjen suojavyöhykkeet

Vesistöjen ja virtavesien rannoille jätettävä vähintään noin 30 metriä leveä puustoinen, mieluiten kokonaan käsittelemätön suojavyöhyke on ekologisesti hyvin perusteltu ratkaisu, jolla on useita merkityksellisiä vaikutuksia. 30 metrin suojavyöhykkeet säilyttävät rantametsien vaikutuksen jopa 87% :sti. Juuret pidättävät eroosiota, puut varjostavat, mikroilmasto säilyy, vesistön pohjaeläimistön yhteisöjen säilyminen paranee ja rantametsän lajiston säilyminen hakkuista huolimatta. Ravinteiden pidättymisen kannalta on tärkeää, että valumavedet viipyvät suojavyöhykkeellä riittävän kauan. Maaperän kyky pidättää ravinteita on erityisen tärkeässä asemassa kasvukauden ulkopuolella, kun kasvillisuus ei ota ravinteita. Esimerkiksi fosforin huuhtoumasta noin puolet tapahtuu lumen sulamisen yhteydessä aikaisin keväällä, jolloin kasvillisuus on vielä lepotilassa. Kiintoaineen pidättäminen on tehokkainta, kun kaikki pintavalunta suodattuu suojavyöhykkeen maaperään. Suojavyöhyke ei saa jäädä tulvavesien alle. Myös korpien ympärillä 20–30 metrin suojavyöhykkeet ovat perusteltu tavoite pienilmaston ja vesitalouden voimakkaimpien muutosten lieventämiseksi.

Pohjavesien purkautumisalueet on tärkeää sisällyttää kokonaisuudessaan vesistöjen suojavyöhykkeisiin. Pohjavesien purkautumisalueiden paikallistaminen voidaan tehdä tehokkaasti käyttämällä hyväksi maaston topografiaan perustuvaa valuman mallinnusta. Pohjavesien purkautumisalueita esiintyy tiheämmin latvapurojen kuin suurten purojen ja jokien varsilla. Pohjavesien purkautumisalueet ovat maaperältään pehmeitä, yleensä myös talvella. Koneilla ajamisen aiheuttamat maaperähäiriöt ovat näillä kohteilla erityisen haitallisia ja aiheuttavat suuren kiintoaineksen, ravinteiden ja metyylielohopean huuhtoutumisen.

Turvetuotannon toimenpiteet

Turvetuotannon aiheuttamat haitat tunnetaan hyvin. Laajassa mittakaavassa tehty suhteellinen vaikutusarviointi hämärtää sen, että turvetuotannossa yhden toiminnanharjoittajan onnistunut vesiensuojelutoimenpide ja määrällinen kuormitusvähennys turvetuotantoalueelta vastaa suuruusluokaltaan lukuisten muiden yksittäisten tahojen yhteensä toteuttamia vesiensuojeluponnisteluja ja toisin päin: yksi turvetuotantoalue kuormituksineen vastaa kymmenien

vuosien ajan varsin lukuisten yksittäisten tahojen yhteensä aiheuttamaa kuormitusta. Kunnostustoimenpiteet taas realisoituvat monen yksittäisen tahon toimijuudeksi talkoineen.

Turvetuotannon ja haitankärsijöiden pitkäaikainen intressiristiriita on kilpistynyt luotettavan ja helposti analysoitavan tiedon puutteeseen. Turvetuotannon tarkkailua on kuluvalle kaudella pyritty yhdenmukaistamaan. Päästötarkkailuraporteista on yritetty tehdä tilastollinen analyysi, mutta sen toteuttaminen on vaikeutunut datan käytön analysointivaikeuksien vuoksi. Analyysi antaa kuitenkin selvät viitteet siitä, että ympäristökonfliktin haitankärsijöiden arvioimia heikkouksia vesiensuojelun toimivuudessa esiintyy, toimivuuden ennustaminen ennakolta on vaikeaa ja kuormitusepäselvyyksiä esiintyy. Ympäristöluvan myöntämisen perusteet eivät kuormitusarvioinnin suhteen ole täysin vankalla perustalla. Tästä syystä vesienhoidollisen näkökulman esiin tuominen turvetuotantoa luvitettaessa on äärettömän tärkeä.

Lisääntyvässä määrin on tietoa siitä, miten kiintoaine, liettyminen ja humuskuormitus vaikuttavat vesien ekologiassa. Liuenneen orgaanisen aineksen suuri määrä heikentää vesistön valo-olosuhteita, happitasoa ja madaltaa pH:ta. Suuri typpipitoisuus puolestaan altistaa vesistöä rehevöitymiselle. Vedessä liuenneena esiintyvä orgaaninen aines vaikuttaa eliöihin muun muassa suoraan fysiologisesti ja muuttamalla muun muassa vesistön valo-olosuhteita ja veden happitasoa. Ilmastonmuutos voimistaa haittoja ja muuttaa myös kuormituksen kesto. Maa-alueelta tuleva humus jatkaa hajoamistaan vesistöissä ja vaikuttaa siten enemmän vesistöjen tilaan. Humuskuormitus tulee huomioida niin metsätalouden kuin turvetuotannon riskitekijänä ja sen rajoittaminen raja-arvot määrittelemällä tulee saattaa toimenpideohjelmiin.

Erityisen tärkeää on ottaa huomioon kaiken kuormituksen aiheuttama yhteispaine ja se, mitä paineelle voidaan luotettavasti arvioiden tehdä ja saada aikaan. Ponnistelut muun kuormituksen vähentämisessä eivät saa merkitä sitä, että uudelle turpeenotolle syntyy tilaa. Päättävä turpeenoton ei voi nähdä automaattisesti tekevän tilaa uudelle ja edelleen jatkuvalla kuormitukselle.

Tämän lausunnon Yleistä- kappaleessa käsiteltiin jo luvitukseen liittyviä näkökohtia. Toiminnanharjoittajan omavalvonta ei ole osoittautunut riittäväksi toiminnan laadun takeeksi. Tulevan vesienhoitokauden toimenpiteitä ja parhaita käytäntöjä laadittaessa tulee käyttää hyväksi mm päivitettyä tarkkailuohjelmaa ja päästötarkkailuanalyysiä. Turvemaiden tutkimus antaa tietoa, jota voi soveltaa myös turvetuotantoon. Turvetuotannon biologisia tarkkailuja tulee lisätä. Kuormitus- ja kunnostusselvityshankkeista saatua tietoa tulee käyttää toimenpideohjelmia laadittaessa.

Vesielinympäristöjen parantaminen ja toimenpiteitten toteuttaminen

Valtion rooli on pienentynyt kunnostushankkeiden toteuttajana, minkä vuoksi tarvitaan yhteistyötä ja itsenäistä toimintaa ja uusia välittäjäorganisaatioita. Yhteistyötä pyritään lisäämään ja rahoituspohjaa laajentamaan.

Vesielinympäristöjen parantamisen käytännön toimet ovat jääneet kansalaisten harteille. Kansalaistoimintaan ja kunnostamiseen sitoutuvat tahot antavat merkittävän ja kansantaloudellisesti vaikuttavan talkoo- ja työpanoksen vastineeksi toimista, joilla voidaan arvioida saavutettavan tulosta omille lähivesille pitkänkin ajan kuluttua. Vesien kunnostustoimien käytännön toimien toteutus on hyvin pirstaloitunutta. Toimenpiteiden oikeudelliset edellytykset vaativat usein maanomistajan suostumusta ja aktiivisuutta ja rahoitus on hajallaan ympäristötuissa, ympäristö- tai investointikorvauksissa, Leader- rahoituksessa, harkinnanvaraisissa rahoituksissa, Kemerassa, Metsossa, erilaisissa hankkeissa jne.

Kansalaistoiminnan mahdollisuuksia tulee kehittää niin, että kunnostustoimien rahoitustusta voivat hakea ne, jotka ovat kunnostustoimiin sitoutuneita. Kunnostustoimia pitää voida tehdä alueille, joilla niiden arvioidaan tuottavan tuloksia riippumatta siitä, minkä toiminta-alueen toimista on kyse. Vesielinympäristöt ovat maaperänsä ja alueittensa peilejä. Jollakin valuma-alueella tai sen osalla tarvitaan nimenomaan metsätalouden toimia, jollain toisella maatalouden toimenpiteet ovat ensisijaisia. Kunnostustoimiin järjestäytyneitten tahojen pitäisi voida tarjota vesialueen vaikutuspiirissä oleville tahoille erilliskohteissa kunnostustoimien palvelua, jossa parhaimmassa tapauksessa riittää se, että maanomistaja suostuu ja haluaa toimenpiteitten toteutuvan ilman omaa merkittävää aktiviteettia. Silloin myös vaikuttavuuden seuranta ja tarvittavien kunnossapitojen kierto voi hoitua järjestäytyneiden yhdistysten kautta. Näin voidaan huolehtia, että kunnostustoimet todella käynnistyvät eikä vesiympäristöjen vierelle jäädä ihmettelemään, mitä voitaisiin tehdä.

Kestävä kansalaistoiminta edellyttää viranomaistukea. Ympäristöhallinnon täytyy kyetä resurssioimaan asiantuntijatukea, neuvontaa ja eri toimialojen etujärjestöjen ja neuvontaorganisaatioiden ja kansalaistoimijuuden yhteistyön organisointia. Tähän tehtävään kuuluu myös kunnostustoimiin sitoutuneiden ihmisten jaksamisesta huolehtiminen. Uudenlaisista välittäjäorganisaatioista täytyy muodostua pysyviä organisaatioita, joiden jatkuvuuden takeena on ympäristöhallinnosta osoitettu resurssi. Uudenlaiset organisaatioiden haasteeksi tulee löytää uudenlaiset ja toimivammat menettelytavat, jotta sekä inhimillisiä voimavaroja että taloudellisia resursseja tulee säästetyksi ja kohdennetuksi tuloksellisesti. Uusia toimintamuotoja ja uudenlaista rahoituksen yhteensovittamista tulee rohkeasti edistää jopa kansainvälisin hankkein. Strategiat täytyy nivoa vesiympäristöjen parantamiseksi tehtäväksi toiminnaksi ja toteuttamiskelpoisiksi toimenpideohjelmiksi.

Vesielinympäristöjen parantamiseen pitäisi liittyä kiinteästi vesiluontoympäristöjen monimuotoisuuden ja lajiston suojelun näkökulmat. Esimerkiksi erittäin uhanalaisten vaelluskalojen elinolosuhteiden parantaminen, sukupuuton uhkaamat raakat, pienvedet, vesien pohjakasvit ja eliöt ja eliörakenteen vinoutumien ja ravinneverkkojen korjaaminen pitäisi näkyä toimenpideohjelmassa selkeinä tavoitteina ja toimenpiteinä.

Pintavesityyppien luokkarajat päivitetään vesienhoitokauden alkuun. Erityistä huolta tulee kantaa erinomaisessa ja hyvässä tilassa olevien vesistöjen tilan säilymisestä sekä vesistöistä, joissa on luokkaraja on muutoksessa huonompaan suuntaan.

Jätevesihaittojen hallinta

Eduskunnan joulukuussa 2016 hyväksymät muutokset ympäristönsuojelulakiin toivat merkittäviä lievennyksiä haja-asutusalueiden jätevesien sääntelyyn. Lain määräaika koskee nyt kiinteistöjä, jotka sijaitsevat pohjavesialueella tai enintään 100 metrin päässä vesistöstä. Haja-asutusalueita koskevat lievennykset pitää poistaa ja ulottaa määräykset kauemmas aina 500 metrin etäisyydelle rannoista. Ulosteperäisiä bakteereja löytyy edelleen pinta- ja virtavesistä.

Yksi vesienhoidon kuntapäätöksentekoa tukevista instrumenteista voisi olla ympäristönsuojelumääräysten mallittaminen. Kunnissa on selkeästi tarvetta määräysten päivityksille, jotka edesauttavat vesienhoidon tavoitteiden toteuttamista. Uusina haasteina jätevedenpuhdistuslaitoksille tulisi asettaa vaatimuksia mikromuovien ja lääkejäämien poistamiseksi.

Tampereella 9.7.2018

Suomen luonnonsuojeluliitto Pirkanmaan piiri ry

Heikki Toivonen
puheenjohtaja
040 749 3901
toivonenhe@gmail.com

Juho Kytömäki
aluesihtööri
040 515 4557
pirkanmaa@sll.fi

Ylä-Satakunnan ympäristöyhdistys ry

Arja Pihlaja
puheenjohtaja
040 568 99776
arpih@elisanet.fi

Marja-Liisa Herrala
sihteeri
050 577 1013
maikki.herrala@gmail.com